

Phenomenon of the Stars. Teoksessa MCQUAIL, Denis (ed.), *Sociology of Mass Communications*. Harmondsworth, Penguin Books, 1972, s. 75-98 (1962).

von BAGH, Peter. *Elvis! Amerikkalaisen laulajan elämä ja kuolema*. Helsinki, Love Kustannus, 1977.

GILLETT, Charlie. *Kaupungin syke. Rock 'n' rollin historia I-II*. Pirkkala, Lehtijussi, 1980 (1970).

MORIN, Edgar. Tähti ja me. Teoksessa von Bagh, Peter (toim.). *Uuteen elokuvaan*. Porvoo/Helsinki, WSOY, 1969, s. 212-223.

PETERS, Anne K. & CANTOR, Muriel G. Screen Acting as Work. Teoksessa ETTEMA, James & WHITNEY, D. Charles (eds.). *Individuals in Mass Media Organizations: Creativity and Constraint*. *Sage Annual Reviews of Communications Research*, Vol. 10. Beverly Hills/London/New Delhi, Sage Publications, 1982, s. 53-68.

RYAN, John & PETERSON, Richard A. The Product Image, The Fate of Creativity in Country Music Songwriting. Teoksessa ETTEMA, James & WHITNEY, D. Charles (eds.). *Individuals in Mass Media Organizations: Creativity and Constraint*. *Sage Annual Reviews of Communications Research*, Vol. 10. Beverly Hills/London/New Delhi, Sage Publications, 1982, s. 11-32.

Vuosi 2000 nyt?

SIIVONEN, T. & LANG, K. & EKBERG, J. & KEMPE, B. & NIKULIN, H. & UOSUKAINEN, S. Joukkoviestinnän teknologian kehitys vuoteen 2000. *Valtion teknillinen tutkimuskeskus, tutkimuksia*, nro 136. Espoo, 1982.

On varsin rohkeata lähteä ennakoimaan joukkoviestinnän kehitystä kuluvan vuosituhatosen loppuun saakka. Kaukana ei ole päivä, jolloin pääuutinen aamun lehdessä ja radiossa oli ensimmäinen sputnik kiertämässä radallaan. Tänä katselemme televisioistamme suoria satelliittilähettyksiä Lontoosta. VTT:n graafinen laboratorio ja teletekniikan laboratorio ovat yhteistyönä tällaisen ennusteen laatineet.

Ennuste on rajattu koskemaan teknologista kehitystä, ja eri vaihtoehtojen merkitystä on mitattu lähes yksinomaan liikevaihdolla. Tämä teknis-taloudellinen tarkastelu ulotetaan koskemaan laajasti erilaisia graafisen ja sähköisen viestinnän muotoja. Huolimatta voimakkaasta rajauksesta tuloksena on kansainvälisestikin poikkeuksellisen laaja ennuste graafisen ja sähköisen viestinnän talouden ja tekniikan kehittymisestä.

Jo olemassaolollaan tällaisen ennusteen laatiminen osoittaa, että Suomessa ollaan valppaasti asettumassa aseisiin graafisen ja sähköisen viestinnän väliin selvittelyssä; jopa niin valppaasti, että eräät puolustusasemissa olevien graafisten viestintien edustajat tuntuivat olevan myös haastajien kärkijoukossa. Näin ennusteessa on hieman kotiottelun makua, mutta toki vahvistuksia joudutaan hakemaan ulkopuolelta. Toisaalta myöskään rajan veto graafisen ja sähköisen viestinnän välille ei ole yksiselitteistä. Ja ennusteen mukaan tulevaisuudessa tämä raja saattaa olla entistä epämääräisempi.

Ennusteet heijastelevat aina voimakkaasti tekijöidensä ja myös ajankohtansa näkemyksiä. Käsillä oleva ennuste ei tee poikkeusta, vaikka siinä tukeudutaan vahvasti menneestä kehityksestä saatavissa olevaan tosiasia-aineistoon.

Raportissa on löydettävissä yleiset lähtökohdat ja samalla ennusteeseen sisältyvän ajattelutavan peruspiirteet. Keskeisesti esille nousee kaksi yleistä kehityspiirrettä. Joukkoviestinnän kehitys on ollut toisen maailmansodan jälkeen ja varsinkin 1960- ja 1970-luvuilla Suomessa jyrkästi kasvavaa. Toiseksi samana ajanjaksona tekninen kehitys on ollut ripeätä ja tänä päivänä on esitettävissä koko joukko erilaisia laitesovellutuksia, jotka vain odottavat käyttöönottoa. Kolmas eräänlainen sivujuonne liittyy käyttöönottajiin, kuluttajiin. Heidän osaltaan viitataan hieman haparoiden lähinnä kasvavaan vapaa-aikaan. Samalla kuitenkin todetaan kuluttajien käyttäytymisen olevan arvaamatonta ja vaikeasti ennakoitavaa.

Voimakkaan taloudellisen ja teknisen kehityksen pohjalta on luontevaa ekstrapoloida optimistisia tulevaisuuden näkymiä. Joukkoviestinnän eri osa-alueilla on lähes poikkeuksetta mennyt ja ennusteen mukaan tulee menemäänkin hyvin. Raportti ei tätä optimismia vähennä. Tällaisena se innostanee eri viestinnän lohkojen piirissä työskenteleviä edelleen jatkamaan ja kehittämään suunnitelmiaan. Tämän kaltainen merkitys käsillä olevalla ennusteella eittämättä on. Siinä ei juuri näy jälkiä tuotannollisesta taantumasta tai muista taloudellisista vaikeuksista.

Joukkoviestinnän osuuden koko bruttokansan-

tuotteesta arvioidaan kasvavan noin neljänneksen seuraavien 20 vuoden aikana, kun talouden kokonaiskasvuksi on arvioitu kaksi prosenttia vuodessa. Määrällisesti graafinen viestintä vie kasvusta suurimman osan. Vuonna 2000 sen osuuden arvioidaan edelleen olevan yli 70 prosenttia. Tässä laskelmassa eivät ole mukana sähköisen viestinnän kotitalouksille aiheuttamat laitekustannukset. Tämä tekee tietysti vertailusta hieman keinotekoisien.

Ennusteen yleisarvio antaa myös aavistuksen käytetyn ennustemenetelmän luonteesta. Kysymyksessä on trendiekstrapolaatioon perustuva skenaarioiden, vaihtoehtoisten tulevaisuuksien rakentelu. Lähtökohtana on käytetty tapahtunutta (usein parin viimeksi kuluneen vuosikymmenen) kehitystä. Eri tekijöitä arvioimalla on päädytty "varovaisiin" trendien jatkeisiin eli kasvunopeuksia on hieman hidastettu. Lisäksi kehitykselle on arvioitu ylä- ja alarajat. Näin on saatu tietty vaihteluväli, jonka sisälle todellisen kehityksen arvioidaan olosuhteiden suopeudesta riippuen asettuvan.

Reportissa esitettyjen vaihteluvälien käyttökelpoisuus on kuitenkin hyvin kyseenalainen. Vaihteluvälit ovat hyvin suuria. Useissa tapauksissa arvioinnin kohteena olevan liikevaihdon ennakoidaan joko kasvavan, pysyvän ennallaan tai pienenevän. Tällaisena tulos on teknisessä mielessä varsin varma, mutta sen informaatioarvo ei ole kovin suuri. Esimerkiksi kaikkien lehtityyppien osalta, lukuunottamatta paikallislehtiä, arvio sisältää periaatteessa kaikki mahdollisuudet. Tietysti määrälliset ylä- ja alarajat ilmaisevat jotakin kehityksestä, mutta suhteellisen vähän. Vaihteluvälin keskivaiheille sattuva "yllätyksetön tulevaisuus" tuskin on todennäköisin tulevaisuus ja siksi tarkemmille vaihteluväleille olisi käyttöä. Näin siitäkkin huolimatta, että ennusteen luotettavuus vähenisi.

Laadittujen vaihteluvälien väljyys ei kuitenkaan ole käsillä olevan ennusteen suurin puute. Ehkä arveluttavinta on, että työ heijastelee voimakkaasti 20-30 viimeksi kuluneen vuoden aikana tapahtunutta taloudellista kasvua. Tämä kasvu on vielä näkynyt erityisen voimakkaasti joukkoviestinnän alueella.

On varsin helppoa osoittaa kuluneen ajanjakson omaleimaisuus Suomenkin osalta. Ajanjaksoon sisältyvät itse asiassa ehkä suomalaisen yhteiskunnan suurimmat historialliset muutokset. Kysymyksessä on ajanjakso, jonka kuluessa Suomi on muuttunut maatalousmaasta teolliseksi valtioksi. Maa on kaupungistunut, ja muuttoliike on ollut suurta. Tuona aikana on luotu kansainväliset yhteydet. Vapaa-aika on kasvanut ja voisi sanoa myös sen merkityksen muuttuneen voimakkaasti. Eräs suuri tekijä on ollut juuri joukkoviestinnän voimakas kasvu tässä muutoksessa. Vielä vuonna 1950 liki puolet väestöstä sai elantonsa maataloudesta. 1980-luvulla osuus on noin 10 prosenttia. Samalla kulutusrakenne on oleellisesti muuttunut. Ns. välttämättömien hyödykkeiden kuten esim. ravinnon tai asunnon osuus kulutusmenoista on selvästi laskenut ja ei-sidonnan kulutuksen osuus on vastaavasti nousut. Menneenä ajanjaksona ei-sidonnan osuudesta melkoinen osa on mennyt vapaa-ajan kulutukseen. Kuitenkaan yhteys vapaa-ajan liisääntymisen ja vapaa-ajan kulutuksen välillä ei ole yksiselitteinen. Uusien tuotteiden levittäessä massakulutukseen vapaa-ajan kulutus osoittaa äkillistä kasvua. Mutta on paljon vapaa-ajan viettotapoja, jotka eivät lisää kulutusta, vaikkapa television katselu.

Joka tapauksessa on selvää, että trendien lähtökohtina olevat tiedot kuvaavat poikkeuksellista ajanjaksoa. Tämä lähtökohta tuottaa omalla painollaan hyvin optimistisia ennusteita. Esimerkiksi sanomalehtien liiketaloudellinen kehitys on ollut varsin hidasta 1900-luvulla 70 ensimmäisen vuoden aikana. Vasta viime vuosikymmenellä on tapahtunut voimakas nousu. Miksi tällöin tuo poikkeuksellisen voimakas kasvu onärkevin lähtökohta tulevien vuosikymmenien kehitystä arvioitaessa?

Ajattelutavasta seuraa, että juuri viime vuosikymmeninä voimakkaasti kasvuaan lisänneet joukkoviestinnän alueet saavat suhteettoman suuret kasvunennusteet. Kun lisäksi sähköisen viestinnän laitekustannukset on suljettu pois, voisi ennusteen oinastella suosivan erityisesti graafista joukkoviestintää. Ennusteen perusnäkemys on, että graafiset viestimet menettävät hieman

suhteellisia osuuksiaan. Tästä huolimatta määrällisesti tarkasteltuna liikevaihdon kasvusta suurin osa sijoittuu tälle alueelle.

Raportissa eritellään seikkaperäisesti joukkoviestinnän teknologiassa tapahtuneita muutoksia ja erilaisia tulevaisuuden kehityspiirteitä. Selostukset ovat selkeitä ja havainnollisia. Ne on kirjoitettu siten, että myös maallikkoluokija pystyy niistä saamaan varsin paljon irti.

Teknisen kehityksen puolella painottuu selvästi, ja tietysti myös odotetusti, mikroprosessorien ja digitaalitekniiikan tulo. Tähän liittyen esittelyissä suuren painon saavat erilaiset tallennelaitteet, viestinnän siirtotekniikka kuten kaapelit tai satelliitit sekä integroidut tuotantojärjestelmät. Myös päätelaitteet ovat voimakkaan kehityksen kourissa. Yleispiirteinä näyttää olevan entistä suurempien tietomäärien taltiointi ja siirto käyttäjille yhä nopeammin ja joustavammin.

Tekninen kehitys paikantuu huomattavalta osalta sähköisen viestinnän puolelle. Kuitenkin sama kehitys palvelee myös graafista viestintää. Graafiset viestimet hyötyvät yhtä lailla tietojen joustavasta ja nopeasta käsittelystä. Esimerkiksi sanomalehti voi hyödyntää uusimpia sähköisen viestinnän tekniikoita tuotantoprosessissaan, vaikka itse lehden painamisessa ei tapahtuisikaan suuria muutoksia. Tämä on eräs perustelu sille, että ennusteessa puolustetaan perinteisiä joukkoviestinnän tuotteita: lehtien, kirjojen, televisio- ja radio-ohjelmien katsotaan säilyttävän keskeisen asemansa.

Tällaisen näkemyksen oikeellisuutta on vaikea arvioida. Teknisestä näkökulmasta katsottuna voi kyllä väittää uusien viestintämuotojen vain täydentävän entisiä ja tällä hetkellä kehitystyökin ilmeisesti on tämän suuntaista. Raportin rivien välistä voi lukea, että huolimatta olemassa olevasta teknisestä potentiaalista kehitysprosessin kriittinen kohta on joukkoviestinnän tuote. Nimenomaan sellainen tuote, jonka sisällön ja muodon käyttäjät hyväksyvät. Tällä alueella ainakin käsillä oleva ennuste on hyvin heikolla pohjalla. Listataan vain joitakin aikaa ja paikkaan sidottuja tarpeita tai viitataan kuluttajien segmentointimenetelmiin.

Mikroprosessoreita on huomattavasti kuluttajia helpompi taivutella. Tästä syystä kaiketi uudet sovellutukset ensinnä löytävät tiensä vanhoihin tuotantoprosesseihin. Raporttia lukiessa alkaa epäillä, että ei kai vain joukkoviestinnän tuotteiden innovaatio tapahdu jossakin muualla. Tarkoitin tällä kokonaan uuden tyyppiä tuotteita, joita ei rasita perinteinen tehokkaan informaatiosiirron ongelma tai sanoman perillemenon ongelma. Sisältyykö esimerkiksi uusiin elektroniikkapeleihin tai mikrotietokoneisiin jotakin oleellista uutta ja muutakin kuin perinteistä informaation siirtoa?

Missään tapauksessa ennusteessa luonnehdittua kuvaa joukkoviestinnästä vuonna 2000 ei voi pitää kovin rohkeana tai riskejä ottavana. Vuosituhannen lopulla luemme ehkä värikkäämpiä lehtiä, jotka on tosin tuotettu entistä tehokkaammin. Kuuntelemme radiota aivan kuten tänäänkin. Televisiossamme on ehkä kaksikanavainen ääni ja kuva välitetään kaapeleiden ja satelliittien välityksellä. Television liitännäisiä on entistä enemmän: teksti-tv ja teletekstipalvelut ovat nykyistä laajemmat. Voimme nauhoittaa ohjelmia videolle entistä helpommin ohjelmakoodauksen ansiosta. Käytössä saattaa olla kuvapuhelin ja sähköinen raha. Tulevaisuuden kuvan äärirajalla on sähköinen sanomalehti ja kestopaperi, jolle lehti voidaan kopioida yhä uudelleen. Suurimmat muutokset tapahtuvat kuitenkin entisten

järjestelmien sisällä siten, että eri mahdollisuuksien käyttö yleisty ja tuotanto on huomattavasti tehokkaampaa ja ilmeisesti liiketaloudellisesti kannattavampaa.

Hahmoteltu tulevaisuuden kuva on varsin varovainen. Tästä huolimatta raportin loppupuolella tulevaa yhteiskuntaa luonnehditaan informaatioyhteiskunnaksi ja samalla esitellään joitakin visioita informaatioyhteiskunnasta. Ainakin minulle jää hyvin epäselväksi, mikä tämä merkillinen olio oikein on. Ja millä tavalla se käsitteenä voisi luonnehtia nykyaikaista yhteiskuntaa? Raportin tekijät toteavat itsekin, että Helsingin seutu täyttää eräiden määritelmien mukaan informaatioyhteiskunnalle asetettavat ehdot. Jos kehitys on ennusteessa esitetyn kaltaista, olemme jo tänään hyvin lähellä vuotta 2000. Eikö tällöin informaatioyhteiskunnasta puhuminen ole täysin tyhjää?

Ennusteet voi jakaa kahteen tyyppiin: sellaisiin joissa yritetään kehittää yllätyksellisiä ja ehkä epätodennäköisiäkin tulevaisuuksia ja toisaalta sellaisiin, joissa tiivistetään ennusteen teko hetken tietämys ja näkemykset jollakin lailla johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi. Käsillä oleva ennuste kuuluu selvästi jälkimmäiseen tyyppiin. Siinä kehitellään periaatteessa erillisistä kehitystrendeistä kokonaisnäkemys. Turhia riskejä on selvästi vältetty. Tällaisena ennuste antaa paljon tietoa tämän hetken tilanteesta. Uusia tulevaisuuden näkökulmia se ei kuitenkaan paljoakaan avaa. Ainakin joukkoviestinnän käyttäjän näkökulmasta suuri kysymys graafisen ja sähköisen viestinnän kaksinkampailusta ratkeaa vähän samalla tavalla kuin vanhasa lorussa: Kumpi ja Kumpi tappelivat. Kumpi voitti.

Pekka Ylöstalo

Objektiiviset valiot

TORVINEN, Taimi. Ulkomaisen sanomalehdistön historia. *Viestintätutkimuksen Seuran julkaisusarja*, nro 6. Espoo, Weilin+Göös, 1982.

Yhteiskunnallisissa aineissa, toisin kuin luonnontieteissä, aineiden samoin kuin niiden käsittelemien yhteiskunnallisten rientojen *historia* on olennainen osa niiden nykyisyyttä. Tämä ei ole ihmeteltävää. Onhan niiden tarkastelemissa ilmiöissä kysymys todellisuudesta, joka on ihmisten, sukupolven toisensa jälkeen, luomaa, ylläpitämää, uudelleenluomaa ja aina tuleville polville edelleen luovuttamaa - on kysymys todellisuudesta, jota ei yksinkertaisesti ole vain annettu. Käytännöllisen puuttumisen mahdollisuus - ja tietoisuus tästä mahdollisuudesta - näkyvät yhteiskuntaoppien palaamisessa niin omille lähteilleen kuin tutkimiansa instituutioiden historiaan.

Tiedotusopissa perinteessä historiallisella tutkimuksella on ollut ja on pysyvä asema, niin viestinnän muotojen kuin (varsinkin viime aikoina) myös itse opin historian tutkimuksella. Perinteisesti ja asian luonteesta johtuen historiallisen mielenkiinnon kohteena on ollut ennen muuta *sanomalehti*, sanomalehden esi-, varhais- ja täyshistoria, sen kiinalais- ja roomalaisen teistä tämän päivän lasikuitukaapeli- ja satelliittitekniikkaan asti.

Torvisen "Ulkomaisen sanomalehdistön historia" lupaa nimessään hivenen enemmän kuin sisälössään pitää. Nimen ja sisällön ylläpitävyys saattaisi lisääntyä, jos kirja ristittäisiin uudelleen otsikolla "Kansainvälisten merkkilehtien bibliografia" - sillä vaativan tason historiallisesta tarkastelusta ei ole kyse teoksessa, johon on kootto 40 kansainvälisesti arvostetun (ja tämä on valintakriteeri; katselmus ei kata lehdistön koko kirjoja, suurin osa laajalevikkisimmästä lehdistöstä jää maininnan varaan) lehden tiivistetyt, osoittain hyvinkin ääriviivamaiset historiikit.

Sosiaalhistorian kirjoitus on vaateampi - mutta toisaalta, mitäpä siitä, voimme vallan hyvin lukea Torvisen kirjaa "Kansainvälisten merk-